

Geliş Tarihi : 04.01.2025
Kabul Tarihi : 27.01.2025

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1613128>

Düzen, C. (2025). Rumeli’de asi bir voyvoda: Macar Ali Ağa (1792-1798). *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(25), 140-156. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1613128>

RUMELİ’DE ASİ BİR VOYVODA: MACAR ALİ AĞA (1792-1798)

Cem DÜZEN¹

ÖZ

III. Selim’in saltanatı, Osmanlı Devleti’nin çeşitli eyaletlerinde birbiri ardına ortaya çıkan isyan hadiseleriyle doludur. Bu doğrultuda Rumeli, isyan hadiselerinin yoğun olarak yaşandığı bölgelerin başında gelmektedir. Özellikle 1791-1808 yılları arasında meydana gelen dağlı isyanları, Rumeli’de merkezi otoritenin belli aralıklarla ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu dönem eşkiya hareketliliğinin yanında kanun dışı unsurlar arasına katılan devlet görevlileri ve üst düzey simalar, dağlı isyanlarının hareket sahasını genişletmiştir. Rumeli’de dağlı isyanlarını ve doğal olarak dağlı eşkiyasını Vidin’den Rusçuk/Silistre hattına kadar yayan önemli isimlerden biri de Pazvandoğlu Osman’ın komutanı olarak bilinen Macar Ali’dir. Ancak yaratmış olduğu etkiye rağmen Ali Ağa hakkında literatüre yansıyan bilgi oldukça kısıtlıdır. Bundan dolayı var olan kaynaklarda Ali Ağa’nın dağlı isyanları içindeki rolü genellikle tekdüze bir anlatım içermektedir. Halbuki Ali Ağa’nın yaşamı iki farklı kimlik üzerinde inşa edilmiştir. Bu bakımdan Selvi Voyvodası Ali Ağa ve Macar Ali kimlikleri Rumeli’deki dağlı isyanlarına iki farklı cepheden de ışık tutmaktadır. Nitekim Ali Ağa’nın voyvoda kimliği, dağlı isyanlarına karşı mücadelede ne kadar etkinse Pazvandoğlu Osman’ın komutanı olan Macar Ali kimliği de isyanların yayılmasında oldukça önemlidir. Bu bakımdan Ali Ağa’ya dair bağımsız bir çalışmanın yapılması, yakın dönem Osmanlı ve Balkan tarihi açısından elzemdir. Makalede Cumhurbaşkanlığı Osmanlı arşivi belgeleri kullanılarak bir devlet görevlisi olan Ali Ağa’nın hangi dinamikler çerçevesinde kanun dışı unsura dönüştüğü değerlendirilecek ve bu dönüşümün Rumeli’de devam eden dağlı isyanlarını hangi boyutta etkilediği ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Rumeli, Ali Ağa, Macar Ali, Voyvoda, İsyen, Eşkiya

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, cduzen@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0761-5158>.

Date Received : 04.01.2025

Date Accepted : 27.01.2025

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1613128>

Düzen, C. (2025). A rebellious voivode in Rumelia: Macar Ali Aga (1792-1798). *HUMANITAS - Journal of Social Sciences*, 13(25), 140-156. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1613128>

A REBELLIOUS VOIVODE IN RUMELIA: MACAR ALİ AGA (1792-1798)

Cem DÜZEN²

ABSTRACT

Selim III's reign was full of rebellions in various provinces of the Ottoman Empire, one after another. In this respect, Rumelia was one of the regions where rebellions occurred intensely. Especially the mountainous rebellions that took place between 1791-1808 caused the central authority in Rumelia to disappear at certain intervals. In this period, in addition to the bandit activity, state officials and high-ranking figures who joined the outlawed elements expanded the scope of the mountainous rebellions. One of the important figures in Rumelia who spread the mountainous rebellions and naturally the mountainous banditry from Vidin to the Rusçuk/Silistre line was Ali the Madjar, known as the commander of Pazvandoğlu Osman. However, despite his influence, the information about Ali Aga in the literature is quite limited. Therefore, in the existing sources, Ali Aga's role in the mountainous rebellions is generally monotonous. However, Ali Aga's life was built on two different identities. In this respect, the identities of Selvi Voivode Ali Aga and Madjar Ali shed light on the Mountaineer rebellions in Rumelia from two different fronts. As a matter of fact, Ali Aga's identity as voivode is as effective in the struggle against the mountaineer rebellions as his identity as Madjar Ali, the commander of Pazvandoğlu Osman, is very important in the spread of the rebellions. In this respect, an independent study on Ali Aga is essential for recent Ottoman and Balkan history. This article will use documents from the Ottoman archives of the Presidency of the Republic to evaluate the dynamics under which Ali Aga, a state official, turned into a vigilante and to reveal the extent to which this transformation affected the ongoing mountainous rebellions in Rumelia.

Keywords: Rumelia, Ali Aga, Macar Ali, Voivode, Rebellion, Bandit

² Asst. Prof., Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of Art and Sciences, cduzen@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0761-5158>.

Giriş

Osmanlı Devleti, 18. yüzyılın ikinci yarısında imzaladığı Küçük Kaynarca ve Yaş anlaşmaları ile eski siyasi gücünden çok uzaktı. Dış siyasi hayatta yaşanan bu gerileme, devletin iç huzurunu da doğrudan etkilemekteydi. Bu huzursuz ortam ve başkentte oluşan zafiyet, uzun zamandır merkeze pek de sağlam bir şekilde bağlı bulunmayan eyaletlerin rabıtalılarını da iyiden iyiye gevşetti (Akçura, 2016, 5). İç ve dış siyasette büyük buhranların yaşandığı bir dönemde saltanatı devralan III. Selim, devletin içinde bulunduğu kaotik dönemi aşabilmek için bir dizi reform hareketlerine girişti. Aynı zamanda vüzeranın tayin hususu da bir prensibe bağlanarak taşradaki merkezi otorite ve asayişin tesisine çalışıldı (Gökçe, 1993, 107). Ancak merkezde tasarlanan reformların taşraya sirayet edebilmesi kolay değildi. Zira III. Selim’in saltanatı reform hareketlerinin başlangıcını oluşturmakla birlikte bu devir devletin taşradaki isyanlarla kuşatıldığı bir zamandı. Bu çerçevede Osmanlı taşrasında isyanların yoğun olarak seyrettiği bölgelerden biri de Rumeli idi. Rumeli, 1791-1808 yılları arasında literatüre “Dağlı İsyanları” olarak geçen ve bölgenin hemen hemen her noktasında eşkıyanın zulüm ve baskısını ciddi şekilde hissettirdiği bir coğrafyaydı (Câbî Ömer Efendi, 2003, 55).

Rumeli’de 18. yüzyılın son on senesinde Hasköy ve Kırcaali civarında başlayan dağlı isyanları, kısa sürede Balkan dağlarını aşarak Tuna’ya kadar ilerledi. Dağlı eşkıyasının Rumeli’de bu denli geniş bir sahaya yayılmasının ardında pek çok sebep bulunmakla birlikte Vidin’de ikamet eden Pazvandoğlu Osman’ın doğrudan destek ve yönlendirmesi başlı başına bir etken oldu. Bu çerçevede eşkıyanın Vidin’den Silistre’ye kadar olan tüm bölgede faaliyet yürütmesinin ardındaki itici kuvvetti. Eşkıyanın faaliyet sahasının genişlemesi aynı zamanda kanun dışı unsurların sayısında da bir artışı da beraberinde getiriyordu. Böylece eşkıya grupları arasında zaman zaman farklı profile sahip karakterler de kendine yer buluyordu. Bu noktada dağlı eşkıyasının genel insan potansiyelini oluşturan asker kaçakları, topraksız ve işsiz kalmış kır insanı gibi profillerin yanında üst düzey devlet görevlileri ya da Kırım Giray hanedanına mensup kişilerin varlığı dikkat çekiciydi. Bu bağlamda Kırım Hanzadelerinden Mehmed Giray (Doğru, 2007, 132) ya da Rumeli’de muhtelif görevler üstlenen Gürcü Osman Paşa gibi şahısların dağlı isyanlarına katılımı mühim birer örnekti (HAT. 47/2298-A; 47/2298-B). Eşkıya ile iç içe geçen bu gibi isimler çoğaltılabilmekle birlikte Rumeli’de dağlı eşkıyasına en önemli katkıyı sağlamış sıra dışı karakterlerden birisi de Selvi Voyvodası Ali Ağa idi.

Selvi³ Voyvodası Ali Ağa, Osmanlı tarihinin yakın dönem literatürüne; Pazvandoğlu Osman’ın komutanlarından “Macar Ali” olarak mâl oldu. Ancak bugüne kadar üzerine müstakil bir çalışma yapılmamasından dolayı şahsına ait bilgi oldukça kısıtlıydı. Bu çerçevede Ali Ağa hakkındaki bilgi, dönemin kroniklerinden çağdaş literatüre miras kalan genel geçer bilgilerdi. Bahse konu genel geçer bilgiler ise Ali Ağa’nın klasik bir dağlı eşkıyası formatında anlatımından ibaretti. Bu sebeple Ali Ağa’nın kökeni, kimliği ve devlet hizmetine dair bir bilgi yok denecek kadar azdı. Bunun yanında hangi dinamikler çerçevesinde dağlı eşkıyasıyla ortak hareket ettiğini anlamak da mümkün değildi. Bu sebeple çalışmada Ali Ağa’nın devlet hizmetine girişi ve Selvi Voyvodası olarak bölgede merkezi otorite adına faaliyetleri incelenecektir. Bu kapsamda Ali Ağa’nın devlet görevini ifa ettiği dönem yaşadığı kırılmanın

³ Selvi, Osmanlı arşiv belgelerinde Selvi ya da Servi olarak geçmektedir. Her iki isimlendirme de aynı bölge için kullanılmaktadır. (Acaroğlu, 2006, 869).

nedenleri tarihsel verilerle ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu minvalde Selvi Voyvodası Ali Ağa'nın eşkiya Macar Ali'ye dönüşümü kronolojik olarak incelenerek literatüre katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Selvi Voyvodalığı Süreci

Selvi, Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başladığı 18. yüzyıl boyunca Rumeli bölgesinde adından sıklıkla söz ettiren bir mahaldi. Zira Selvi, merkezi otoritenin zayıflamasıyla yerel güç odaklarının iktidar mücadelesi içinde bulunduğu bir bölgeydi. Selvi'deki mücadelenin temel hedefi ise yerel unsurların güçlerini ayanlık statüsü ile birleştirme isteğiydi. Nitekim genel olarak ayanlar, 18. yüzyıl itibarıyla şehir, kasaba, köy gibi muhtelif yerleşim merkezlerinde etkinliklerini günden güne arttırmayı başaran unsurlardı (Özkaya, 1994, 11). Bâbîâli, taşrada yükselen bu gücün kontrollü bir şekilde devamından yanaydı. Bu sebeple 1765'te Sadrazam Muhsinzade Mehmed Paşa tarafından eyaletlere gönderilen fermanlarla ayanlık müessesesine bir düzen verilmek istendi (Nagata, 1999, 44). Ancak Muhsinzade Mehmed Paşa'nın bu çabaları, taşradaki yerel mücadelenin önüne geçemedi. Nitekim ayanlık mücadelesi özellikle Rumeli bölgesinde sert bir şekilde sürdü. Bölgede yerel unsurların ayanlık adına en çetin mücadeleyi verdiği yerleşim merkezlerinden biri Selvi'ydı. Zira Selvi, Balkan dağlarının hemen kuzeyinde yer alması ve dağ geçitlerinden düzlüklere açılan bir bölgede kurulmuş olması nedeniyle ticari manada önemli bir merkezdi. Bu sebeple bölgede gücü elinde bulundurmak isteyen yerel unsurlar, Selvi ayanlığı için kıyasıya mücadele veriyordu (C. DH. 304/14190). Bu çerçevede 1783 sonrasında Hacı İbrahim ve Kara Salih arasında yaşanan ayanlık mücadelesi ise oldukça kanlı bir noktaya ulaşmıştı (Mutafchieva, 1977, 169).

Selvi'de yaşanan iktidar mücadelesi, Osmanlı-Rus/Avusturya savaşının yaşandığı dönem Hasan Ağa'nın Selvi ayanlığını ele geçirmesiyle nispeten dindi. Ancak savaşın sonlarına doğru Selvi Ayanı Hasan Ağa'nın Rumeli'de yeni yeni türeyen dağlı eşkiyası ile müşterek hareketi başkentin dikkatini çekmekte gecikmedi. Bâbîâli, Vidin Muhafızı Ali Paşa'dan bölgede huzur ve istikrarın sağlanması için Hasan Ağa'nın ortadan kaldırılmasını istedi (C. ZB. 62/3091). Bu doğrultuda 1791 baharında Vidin Muhafızı Ali Paşa tarafından Selvi'ye bir harekât düzenlendi. Bölgedeki diğer yerel unsurlar ve resmî kuvvetlerin Ali Paşa komutasında katıldığı harekât kesin bir sonuca ulaştı. Selvi Ayanı Hasan Ağa, yapılan harekâta karşı direniş göstermeden bölgeden firar etti. Hasan Ağa'nın Selvi'den ayrılması bölgedeki sorunları bitirmedi. Zira Selvi, ayanlık mücadelesi çerçevesinde uzun zamandır çatışma ortamındaydı. Bu sebeple kimse Selvi'nin yeniden ayanlık adı altında kanlı çatışmalara sahne olmasını istemiyordu. Yöre halkının talebi de tam olarak bu doğrultuydaydı. Selvi ileri gelenleri, Ali Paşa'dan huzurun sağlanabilmesi için kentteki ayanlık kurumunun lağvedilmesini ve onun yerine voyvodalık uygulamasıyla işleyişin sürdürülmesine dair talepte bulundu. Ali Paşa için de bu istek oldukça makuldü. Nitekim Bâbîâli'ye bir tahrir göndererek Selvi ahalisiyle aynı görüşü paylaştığını ifade etti. Ayrıca Selvi'nin havâss-ı hümayuna çevrilmesini ve işleyiş için de bir voyvoda tayininin isabetli olacağına dair fikrini belirtti (TSMA.e. 479/33).

Bâbîâli, Selvi ahalisinin ayanlığın kaldırılması ve onun yerine voyvoda tayin edilmesine yönelik talebi kabul etti. Kaldı ki çeşitli yerleşim bölgelerinin has arazilere çevrilip, başına voyvoda tayin edilmesi olağan bir husustu (Özkaya, 2020, 208). Bâbîâli'nin uygulaması süreç içerisinde voyvodaların bölgesel gücünü de arttırdı. Nitekim voyvodalar, 18. yüzyılın ikinci

yarısına gelindiğinde has arazilerinin gelirlerini tahsil eden bir görevli olmanın yanında askeri bir güç olarak da sivrilmeye başlamıştı (Özvar, 2013, 130). Bu durumla doğru orantılı olarak taşradaki etkinliklerinde de ciddi artış görülmekteydi. Bu bakımdan Selvi için düşünülen voyvoda sadece vergi tahsili için değil aynı zamanda askerî bir güç olarak da bölgede bulunacaktı. Nitekim Selvi’nin son yıllarda içinde bulunduğu kaotik durum, bölgede muktedir bir şahsın görevlendirilmesini zorunlu kılıyordu. Selvi için voyvoda tayini noktasında detaylı bir arayışa gerek kalmadı. Zira Rumeli’de uzun yıllar görev yapmış olan Aydoslu Mehmed Paşa’nın kethüdası Ali Ağa, Selvi için uygun bir isimdi. Ali Ağa, Aydoslu Mehmed Paşa’nın maiyetinde uzun yıllardır Rumeli’nin farklı bölgelerinde görev almıştı. Bu sebeple Selvi’yi de yakından tanıyordu. Ayrıca Aydoslu Mehmed Paşa’nın vefat etmiş olmasından dolayı da müstakil bir göreve tayin hususu zor değildi. Böylelikle hem bölgeyi tanınması hem tecrübe sahibi olması hem de mevcut maiyetiyle birlikte muktedir durumda bulunması onu en kuvvetli aday yapıyordu. Bu çerçevede Ali Ağa, 1792 sonunda ayanlıktan düşürülen Selvi için voyvoda tayin edildi (C. ML. 480/19555-AE. SSLM.III. 98/5901). Ancak Bâbîâli, Selvi ayanlığı hakkındaki kararını uzun süre muhafaza etmedi. Nitekim kaldırılmış olan Selvi ayanlığı kısa süre sonra tekrardan yürürlüğe konuldu. Böylece Selvi’de ayanlık müessesesi devam edecek ve voyvoda da görevini ifa edecekti. Bunun yanında Selvi’nin vergi gelirleri doğrudan îrâd-ı cedîd hazinesine bağlandı ve bu vergilerin gelirleri Selvi Voyvodası Ali Ağa’ya dokuz bin kuruş bedelle iltizama verildi (C. ML. 481/19642).

Selvi Voyvodası Olarak Faaliyetleri

Selvi, stratejik konumuyla hem ulaşım hem de ticari bakımdan avantajlı bir yerleşim yeri idi. Ancak bu durum bölgede ticareti canlandırdığı gibi eşkıya hareketliliğinin artmasında da bir etkendi. Bunun yanında resmî görevlilerin geçiş güzergâhı üstünde bulunuyor olması, yöre halkı ve idarecileri açısından ekonomik bir problem teşkil ediyordu. Zira görev bölgeleri değişen vüzeranın yol üzerindeki belli mahallerde konaklaması, yöre halkına ekonomik bakımdan her daim bir külfet doğuruyordu (Sertoğlu, 2021, 2775). Bu doğrultuda gerek Selvi ahalisi gerekse Selvi Voyvodası Ali Ağa’nın yükü ağırdı. Salih ve Mehmed Paşaların birbiri ardına ve kalabalık maiyetleriyle Selvi’de ikamet etmesi hem Ali Ağa hem de yöre halkı için oldukça maliyetliydi. Nitekim Ali Ağa’nın Paşalara yaptığı masrafin bedeli toplamda yirmi iki bin beş yüz altmış bir kuruşu buluyordu. Bu meblağ, Selvi’nin yıllık iltizam bedelinin çok üzerinde bir miktardı. Bu sebeple Ali Ağa’nın konaklama masraflarının altından tek başına kalkabilmesi mümkün değildi. Bu güç durumdan çıkabilmek için tek çare başkente müracaat etmektir. Bu doğrultuda Ali Ağa, Paşalara yapılan tüm masrafı, kalem kalem kayıt altına aldı. Bunlarla ilgili detaylı bir izahat yaparak Bâbîâli’den destek istedi (D. BŞM.d. 6274).

Ali Ağa’nın Selvi’deki tek meselesi vüzeranın masraflarından ibaret değildi. Nitekim 18. yüzyılın sonlarına doğru Hasköy-Kırcaali hattında başlayan dağlı eşkıyasının faaliyetleri, kısa sürede kitlesel bir harekete dönüştü (Karal, 1999, 115-117). Eşkıyanın Balkan dağlarını aşmak için geçitleri zorlaması, Tuna nehri ve Balkan dağları arasında kalan tüm mahalleri tehdit eder noktaya geldi. Ancak Balkan dağlarının kuzey ve güney yönündeki geçit istikametlerinden olan Kızanlık, Gabrova ve Selvi eşkıya tehdidi ile doğrudan yüzleşen önemli merkezlerdi. Bundan dolayı Ali Ağa’nın ekonomik meseleler yanında dağlı eşkıyası gibi büyük bir problemi vardı. Ancak Selvi’nin üzerindeki tehdit diğer mahallere göre daha fazlaydı. Zira Selvi ayanı olarak yeniden tayin edilmiş olan Hasan Ağa’nın Mataş, Süleyman Alemdar ve İnce Hasan gibi dağlı

eşkîya reisleriyle olan ittifakı ortadaydı (C. ZB. 34/1698). Doğal olarak bu durum Selvi'yi eşkîya tehdidinde birinci derece riskli bir mahale dönüştürüyordu. Ancak Selvi için tehdit yalnızca Hasan Ağa ve maiyetindeki dağlı eşkıyaları değildi. Zira aynı dönem yaklaşık on beş senedir Selvi ve civar bölgelerde eşkıyalık faaliyeti yürüten Kule Yahya adlı sergerde de faaliyetini arttırmıştı. Mevcut durumdan fırsat çıkaran Kule Yahya, dağlı eşkıyası ile birleşerek, Kızanlık'tan Selvi'ye doğru hareketlendi. Ali Ağa, Kızanlık'tan yaklaşan tehlikeyi Selvi'ye ulaşmadan bertaraf etme niyetindeydi. Bu sebeple Mayıs 1794 tarihinde birlikleriyle Selvi'den Gabrova'ya doğru harekete geçti. Zira eşkıyanın dağ geçitlerinde kamp kurduğuna dair önemli bir istihbarat alınmıştı. Bu sebeple harekete geçen Ali Ağa ve birlikleri, Gabrova'daki Dil dağı geçidinde Kule Yahya ve çetesine bir baskın düzenledi. Selvi Voyvodası ve dağlı eşkıya arasında meydana gelen çatışmada, çete lideri Kule Yahya ve alemdarı öldürüldü. Çetenin geri kalan üyeleri Kızanlık yönüne firar etti. Böylelikle eşkıyanın Selvi'ye olan tehdidi büyümeden yok edilmişti. Ali Ağa, çatışmada öldürülen Kule Yahya ve alemdarının başını İstanbul'a gönderdi. Kule Yahya'nın başıyla birlikte gelen haber, III. Selim nazarında memnuniyet yarattı (HAT. 1403/56734). Bu durum Ali Ağa'nın kişisel kariyerini de doğrudan etkiledi. Nitekim eşkıyaya karşı verdiği mücadele takdir gördü ve Ali Ağa, III. Selim'in onayıyla Dergâh-ı Âlî Kapıcıbaşı rütbesiyle taltif edildi (C. DH. 107/5314).

Ali Ağa, Balkan geçitlerini aşmaya çalışan dağlı eşkıyasına karşı bölgesel bir mücadele veriyordu. Bu noktada başarı sağlamış olsa da Rumeli'deki genel durum pek parlak değildi. Ali Ağa, her ne kadar Gabrova geçidini tutuyor olsa da eşkıyanın Balkan dağlarını aşmak için kullanacağı tek güzergâh Kızanlık, Gabrova ve Selvi hattından oluşmuyordu. Nitekim eşkıya için bölgenin batısında alternatif olarak kullanabilecekleri türlü geçitler vardı. Özellikle bu mahallerden kuzeye yönelen eşkıya bölgenin istikrarsızlaşmasında mühim pay sahibiydi (Mutafchieva, 1993, 63). Bunun yanında Vidin'de Pazvandoğlu Osman'ın ayanlığını ilan edip, kontrol edilemez şekilde güçlenmesi, bölgenin güvenliği açısından büyük bir sorundu (Jirecek, 1878, 630). Ayrıca Balkan dağlarını aşan eşkıyayı himaye etmesi ve yönlendirmesi, Tuna nehri boyunca tüm sahayı tehdit ediyordu. Bölgede yaşanan bu karmaşık vaziyet, Bâbiâli tarafından affedilmiş ve bölgede iskân ettirilmiş olan eski dağlı eşkıyalarını da durumdan fayda sağlamaya sevk etti. Bu doğrultuda Mayıs/Haziran 1794'te Selvi ve Lofça, affa uğramış dağlı eşkıyalarından Kolcuoğlu Hacı Ali, Çukadaroğlu Hüseyin, Kambur İbrahim ve Hacı Manav'ın saldırısına uğradı (C. DH. 214/10674; HAT. 65/2815-H; 65/2015-B; 66/2863; 66/2862). Ali Ağa'nın bu dönem Gabrova geçitlerinde görevli olması, Selvi'yi bir noktada korunmasız bırakıyordu. Bâbiâli, Selvi ve Lofça'da yaşanan eşkıya saldırıları sonrasında Ali Ağa'ya yeni bir talimat gönderdi. Buna göre Ali Ağa'nın yeni görevi dağlıları Selvi'den uzaklaştırmak ve eşkıyanın Balkan geçitlerinden güneye inmesini engellemektir. Bu doğrultuda Selvi civarındaki muharebelerde dağlı eşkıyası mağlup edildi. Ancak Balkan'ın güneyine geçişi engellenemedi (HAT. 1414/57752).

Ali Ağa'nın, Selvi ve Lofça'da ortaya çıkan eşkıya ile mücadele ettiği dönem, Bâbiâli de bölgedeki kargaşanın ardında yatan önemli faktörlerden Pazvandoğlu Osman'ı bertaraf etmek için plan yapıyordu. Bu doğrultuda 1795 sonbaharında Rumeli Valisi Mustafa Paşa maiyetinde hazırlanan ordu, Pazvandoğlu Osman meselesini ortadan kaldırmak için Vidin'e hareket etti (Cevdet Paşa, 1891, 214-215). Vidin'e hareket eden ordu birlikleri içinde beş yüz kişilik kuvveti ile Selvi Voyvodası Ali Ağa da vardı. Ancak Ali Ağa'nın Vidin yürüyüşü uzun sürmedi ve

Rahova’da son buldu. Zira yeni alınan kararla Ali Ağa, Vidin Muhafızı olarak tayin edilen Osman Paşa’nın maiyetine verildi. Ayrıca Ali Ağa’nın maiyetindeki askerin aylığı olan beş bin iki yüz kuruşluk tutar Osman Paşa tarafından karşılanacaktı (HAT. 117/4722). Bu sırada Balkan geçitlerinden firar eden eşkıyanın sayısında önemli bir yükselme yaşanıyordu. Bu sebeple Bâbîâli, dağlı eşkıyası meselesine yoğunlaştı. Eşkıya ile kapsamlı bir şekilde mücadele edebilmek için çeşitli görevlendirmeler yaptı. Bu doğrultuda Rumeli Valiliği görevine Aralık 1795 tarihinde Mehmed Hakkı Paşa tayin edildi (Şimşek, 2024, 127). Mehmed Hakkı Paşa’nın dağlı eşkıyasına karşı başlatacağı harekâta Selvi Voyvodası Ali Ağa’ya da görev düşüyordu. Bu minvalde Ali Ağa, Hasköy bölgesinde dağlı eşkıyasına karşı faaliyet gösteren Çirmen Mutasarrıfı Palaslı Mehmed Paşa maiyetinde görevlendirildi. Böylelikle Ali Ağa’nın görev mahalli yeniden değişmiş oluyordu.

Selvi Voyvodası Ali Ağa, Ocak 1796 tarihinde Gabrova’dan güneye inerek, Kızanlık, Eski Zağra yoluyla Hasköy’e ulaştı. Bâbîâli’nin Hasköy’deki kuvvetlerden beklentisi açıktı. Dağlı eşkıyasının Balkan geçitlerine ulaşmasına fırsat vermeden, eşkıya probleminin mevcut merkezinde çözülmesini istiyordu. Bu doğrultuda Selvi Voyvodası Ali Ağa, Dergâh-ı Âli Kapıcıbaşlarından Katrinli Halil Ağa ile Palaslı Mehmed Paşa maiyetinde toplandı. Palaslı Mehmed Paşa, eşkıyanın Hasköy-Kırcaali bölgesindeki varlığına dair önemli bilgiler almaktaydı. Bölgede eşkıyanın üs olarak kullandığı çeşitli mahaller biliniyordu (HAT. 76/3130; 64/2811). Ancak Palaslı Mehmed Paşa’ya anlık gelen bir istihbarat, Kırcaali’ye bağlı Yüz İbrahim/İbrahimler adlı köyde dağlı eşkıyasının üs kurduğuna dair kuvvetli bir bilgi içeriyordu. Palaslı Mehmed Paşa gelen bu istihbaratı değerlendirdi ve maiyetiyle harekete geçti. Kısa sürede gelen istihbaratın doğru olduğu ortaya çıktı. İbrahimler köyünde bulunan eşkıya kuşatıldı. Palaslı Mehmed Paşa, Selvi Voyvodası Ali Ağa, Katrinli Halil Ağa ve Tüfekçibaşı Ahmed Ağa ile köye yapılacak harekâtın içeriğine dair bir toplantı düzenledi. Yapılan toplantı neticesinde eşkıyanı bulunduğu köye dört bir yandan ayrı ayrı hücum edilmesine dair karar alındı. Palaslı Mehmed Paşa, Selvi Voyvodası Ali Ağa ve Katrinli Halil Ağa’yı daha da istekli hale getirmek için köye ilk giren takıma on kese akçe hediye vereceğini duyurdu. Ancak ertesi gün Palaslı Mehmed Paşa’nın yapılan plandan vazgeçip, tüm birliklerin aynı yönden İbrahimler köyüne hücum etmesini istemesiyle Ali Ağa ve Halil Ağa’nın yaptığı tüm hazırlık bozuldu. Palaslı Mehmed Paşa’nın Ali Ağa ve diğer kuvvetlerle yaşadığı koordinasyon problemi köydeki eşkıyanın hazırlıksız yakalanmasının önüne geçti. Bu sırada Palaslı Mehmed Paşa’nın Selvi Voyvodası ve Katrinli Halil Ağa ile dağlı eşkıyası arasında başlayan çatışmaya destek vermemesi, eşkıyanın kolay bir şekilde bölgeden firar etmesine sebep oldu (HAT. 64/2811-A).

Palaslı Mehmed Paşa’nın bu hareketi kuşatılmış olan eşkıyanın kurtulmasına neden oldu. Bölgedeki hadiseler ise Rumeli Valisi Mehmed Hakkı Paşa tarafından yakından takip ediliyordu. (HAT. 75/3106-G). Yaşanan bu gelişmeler arasında Ali Ağa’nın görev yeri tekrardan değişmek üzereydi. Zira dağlı eşkıyası Plevne, Lofça ve Selvi taraflarında faaliyetlerini hızlandırmıştı. Bu sebeple Rumeli Valisi Mehmed Hakkı Paşa, Plevne’nin eşkıya saldırılarına karşı korunması için Ali Ağa’yı görevlendirdi. Bu çerçevede Selvi Voyvodası, Hasköy’den Kızanlık, Gabrova ve Selvi hattı boyunca ilerledi. Bu hareketle Temmuz 1796 tarihinde Plevne’ye ulaştı. Ali Ağa’nın geldiği dönem Plevne, her yönden dağlı eşkıyasının saldırısı altındaydı. Hatta Bâbîâli tarafından Selvi’de ikamet ettirilen Niğbolu Mütessellimi Hacı Haseki’nin de gözü Plevne’nin üstündeydi. Zira Hacı Haseki’nin amacı Pazvandoğlu Osman’ın

Vidin’de oluşturduğu yapının aynısını Plevne’de inşa etmekte. Bu çerçevede bölgede yaşanan kaostan en yüksek mertebede faydalanmak istiyordu. Hacı Haseki’nin aradığı fırsat çok geçmeden ayağına geldi. Zira Ali Ağa’nın maiyetinde bulunan asker ödenmeyen aylıklarını öne sürerek Plevne’de bir ayaklanma başlattı. Askerin maaşı Rumeli Valisi Mehmed Hakkı Paşa tarafından ödenmekteydi. Ancak Mehmed Hakkı Paşa, Hasköy’deki görevinde bulunduğu dönem, Ali Ağa’ya gereken ödemenin tamamını yapmadı (HAT. 80/3321). Bu sebeple Ali Ağa da maiyetindeki askerin maaşını düzenli şekilde ödeyemedi. Nitekim Rumeli Valisi ve Selvi Voyvodası arasındaki bu ödeme problemi, Plevne’de maaşlarını düzenli alamadıkları gerekçesiyle asker arasında ayaklanma çıkardı. Böylelikle Plevne’yi korumak için gönderilen birlikler, doğrudan şehrin asayişini bozan unsura dönüştü. Niğbolu Mütesellimi Hacı Haseki, Plevne’de yaşanan kargaşadan faydalanmak için harekete geçerek şehre saldırdı. Ali Ağa, saldırı karşısında ayaklanan askeri arasında birliği zor da olsa sağladı. Bu şekilde Hacı Haseki kuvvetlerini Plevne’den geri püskürtmeyi başardı (HAT. 51/2398). Böylelikle Plevne gibi stratejik bir noktanın eşkıya eline geçmesini engellemiş oldu. Ancak Plevne’deki başarılar, Ali Ağa’nın düşünce dünyasında pek de ehemmiyetli değildi. Zira bölgede hızlı şekilde değişen dengeler, Selvi Voyvodası Ali Ağa’yı da eşkıya safına itmek üzereydi.

Pazvandoğlu Osman ile İttifakı

Ali Ağa’nın merkezi kuvvetlerin safından ayrılıp Pazvandoğlu Osman tarafına iltica etmesi zaman içinde olgunlaşmış bir karardır. Ali Ağa’nın böyle keskin bir karar vermesinin ardında birden fazla sebep vardı. Ancak zihnindeki düşüncelerin eyleme dökülme aşaması Hasköy görevlendirmesiyle başladı. Zira Rumeli Valisi Mehmed Hakkı Paşa’nın Hasköy’de dağlı eşkiasına karşı başlatılan harekâtta Ali Ağa’nın içinde bulunduğu ekonomik durumla ilgilenmemesi, Selvi Voyvodasının yaşadığı halihazır mali sorunları daha da büyüttü. Nitekim Mehmed Hakkı Paşa’nın harekâtta görevli olan birliklere hakkaniyetle yaptığı ödeme, Ali Ağa’ya gelince kısılmıştı. Harekât boyunca Selvi birliklerinin masrafı dokuz kese akçe tutmasına rağmen Mehmed Hakkı Paşa, Ali Ağa’ya yedi buçuk kese ödemiş ve bu durum Selvi birliklerinin maaşlarını düzenli alamamasına sebep olmuştu. Haliyle bu husus Ali Ağa ile askerin arasında iyiden iyiye açmaktaydı. Bu çerçevede Plevne’de aylıklar sebebiyle ayaklanan askerin teskininde hayli zorlanmıştı. Ancak Ali Ağa’yı merkezi kuvvetlerin safından ayıran temel sorun Selvi’de yaşanmaktaydı. Zira Ali Ağa, Plevne’de Hacı Haseki ve dağlı eşkiasıyla mücadele ettiği dönem eski Selvi Ayanı Hasan Ağa, Selvi’ye girerek Ali Ağa’nın otoritesini ortadan kaldırmıştı. Bu doğrultuda Selvi’den çıkarılmış olan Ali Ağa’nın voyvodalığı ise sona ermiş bulunuyordu. Bâbîâli, bölgedeki dengeler gereği Hasan Ağa’nın bu hareketini kabullenmek zorunda kaldı. Böylelikle Ali Ağa 1797 başında iktisadi ve idari olarak her yönden çöküş içine girmekteydi. Ali Ağa, özellikle Hasan Ağa tarafından Selvi’den çıkarılmasını ve Bâbîâli’nin bu durumu kabullenmesini hazmedemedi. Bu sebeple ailesiyle birlikte Vidin’e giderek, Pazvandoğlu Osman’ın yanına sığındı (HAT. 63-2763-D). Hasan Ağa’nın Selvi’yi ele geçirdiği dönem, Pazvandoğlu Osman da hadiseleri yakından takip ediyordu. Nihayetinde Ali Ağa’nın voyvodalığı sona erdiğinde onunla ilk iletişim kuran Pazvandoğlu Osman oldu (Mutafchieva, 166-167).

Ali Ağa⁴, Vidin’e gitmiş olmasına rağmen Selvi’den vazgeçmiş değildi. Bu doğrultuda Selvi’yi ele geçirerek Hasan Ağa’dan intikam almak istiyordu. Aynı dönem Pazvandoğlu Osman’ın da amacı egemenlik sahasını Tuna hattı boyunca doğuya taşımaktı (Mustafa Nuri Paşa, 1992, 200). Bu çerçevede Balkan ve Tuna arasında kalan bölge doğal yayılma sahasıydı. Macar Ali, Pazvandoğlu Osman’ın yayılma sahasında yıllarca aktif faaliyet gösteren bir karakter olması sebebiyle Vidin için önemliydi. Bu sebeple Pazvandoğlu Osman ve Macar Ali arasında ittifak, iki tarafında ihtiyaç ve ihtirasları temelinde ortaya çıkmaktaydı. Nitekim ittifak neticesinde Vidin’de müşterek bir ordu oluşturuldu ve Macar Ali Pazvandoğlu Osman tarafından ortak kuvvetin başbuğu tayin edildi (HAT. 66/2648-B). Macar Ali, Vidin’den hareketle Şubat 1797 tarihinde Selvi’ye geldi. Amacı kendisinden zorla alınan Selvi’yi aynı yolla geri almaktı. Ancak Selvi, Macar Ali ve grubuna karşı iyi bir direniş gösterdi. Nitekim Hasan Ağa, Macar Ali’den böyle bir saldırı beklediği için Selvi’yi kuvvetli şekilde tahkim etmişti. Selvi’nin kısa bir zamanda ele geçirilemeyeceği ortadaydı. Bu sebeple orada uzun uzadıya kalmanın bir anlamı yoktu. Zira eşkıya grubunun açık sahada uzun bekleyişi her daim kendi güvenliği için bir tehditti. Bundan dolayı Macar Ali ve eşkıya grubu Selvi’den doğuya yöneldi ve Tırnova’ya ilerledi (HAT. 74/3070). Tırnova, eşkıya taarruzuna karşı Selvi kadar hazırlıklı değildi. Bu sebeple fazla bir direniş gösteremedi. Macar Ali, kısa bir muharebenin ardından şubat ayı ortasında Tırnova’yı ele geçirdi. Burada ilk olarak Tırnova ahalisinden yüklü miktarda para toplandı. Vidin’den getirilen beş bin kadar asker de Tırnova’ya yerleştirildi (HAT. 64/2814; 64/2814-B). Böylelikle Tırnova; Rusçuk, Silistre, Şumnu ve Varna’ya uzanan eşkıyanın üssü olarak kurgulandı.

Eşkıya faaliyetleri, bölgedeki tüm yerleşim merkezlerini teyakkuz haline getirdi (HAT. 64-2814-E). Macar Ali’nin Tırnova’dan sonraki hedefi, Tuna nehri kıyısındaki Niğbolu idi (HAT. 64-2814-F; 66-2846-C). Niğbolu gerek Macar Ali gerekse Pazvandoğlu Osman için mühimdi. Zira Niğbolu Mütesellimi Hacı Haseki, Macar Ali’nin voyvodalık döneminden beri düşmanıydı. Aynı zamanda Hacı Haseki, Pazvandoğlu Osman ile de büyük problem yaşıyordu. Dahası Niğbolu, Eflak yakasına geçişlerde stratejik bir konumdaydı. Böylelikle Niğbolu hem Pazvandoğlu Osman hem de Macar Ali için doğal bir hedefti. Pazvandoğlu Osman, Niğbolu’ya yapılacak saldırıda Hacı Haseki’ye herhangi bir desteğin ulaşmasını istemiyordu. Bu sebeple Eflak Voyvodası açık ve ciddi bir şekilde uyarıldı (HAT. 45/2228). Bâbiâli, Niğbolu’nun tehlikede olduğunun farkındaydı. Bundan dolayı Silistre Valisi Osman Paşa’dan Niğbolu’yu desteklemesini istedi (HAT.1434/58928). Aynı zamanda Niğbolu Mütesellimi Hacı Haseki de Macar Ali hakkında uyarıldı. Bu uyarıların en mühimi, Macar Ali’nin Niğbolu ahalisi ile birleşme hususuydu. Nitekim Bâbiâli, Macar Ali’nin hile ile Niğbolu ahalisini kendi tarafına çekebileceği ihtimalini yüksek görüyordu. Ayrıca Tuna nehrindeki çete kayıklarını kullanmak suretiyle Niğbolu’ya saldırılabileceğine dair kuşkusu vardı (KK.d. 13, 5-6). Macar Ali ise Niğbolu’ya herhangi bir destek gelmeden kenti ele geçirmeyi kurguluyordu. Bu sebeple Mart 1797’de Tırnova’dan hareket eden eşkıya birlikleri kısa sürede Niğbolu’ya ulaştı. Niğbolu da tıpkı Tırnova gibi fazla bir direniş gösteremedi. Macar Ali, kentin ele geçirilmesiyle Hacı

⁴ Osmanlı arşiv belgelerinde Ali Ağa’nın adı zamana göre Selvi Voyvodası Ali Ağa ya da sabık Selvi Voyvodası Ali Ağa olarak geçerken, Pazvandoğlu Osman ile ittifak kurduktan sonra belgelerde kendisinden Macar Ali olarak bahsedilmektedir. Ali Ağa’nın Arnavut kökenli olduğu belgelere yansımakla birlikte kendisine neden “Macar” dendiğine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu doğrultuda çalışmanın bundan sonraki kısmında Ali Ağa’nın adının zikredildiği yerde belgelerin diliyle Macar Ali olarak ifade edilecektir.

Haseki ve Hacı Memiş Ağa'yı esir aldı ve ikiliyi Vidin'e gönderdi. Otuzbiroğlu Emin Ağa ise Pazvandoğlu Osman tarafından Niğbolu'ya mütesellim tayin edildi (Halil Nuri Bey, 2015, 695-696). Macar Ali, Niğbolu'nun ardından Plevne'ye yöneldi. Kısa sürede Plevne'de eşkıya kuvvetlerince ele geçirildi. Kent, Macar Ali tarafından inşa ettirilen istihkam ve metrislerle kuvvetlendirildi (HAT. 62/2744-A). Böylelikle Macar Ali Tırnova, Niğbolu ve Plevne'yi sadece iki ay gibi kısa bir sürede ele geçirmiş oldu. Tuna ve Balkan arasındaki bu üç yerleşimin dışında Selvi ve Lofça da baskı altında tutuluyordu (Cevdet Paşa, 260).

Bâbiâli, Macar Ali'nin Şubat 1797 tarihinde başlattığı saldırıların faturasını Rumeli Valisi Mehmed Hakkı Paşa'ya kesti. Zira Mehmed Hakkı Paşa, kısa bir süre önce eşkıya faaliyetlerini yok etmek için Rumeli Valiliği görevine getirilmişti (Zinkeisen, 2011, 58). Bu minvalde yaşanan başarısızlık, Mehmed Hakkı Paşa'nın hanesine yazıldı ve Rumeli Valiliğinden alınarak Halep Valisi tayin edildi (Özkaya, 2020, 45). Bâbiâli, Rumeli Valiliği görevine ise eşkıyayı ortadan kaldırması talimatıyla Belgrad Muhafızı Mustafa Paşa'yı tayin etti (HAT. 146/36). Mehmed Hakkı Paşa'nın Rumeli Valiliği görevinden alınmış olması, Macar Ali üzerinde de bir etki yarattı. Nitekim Pazvandoğlu Osman ile ittifak kurup isyana kalkışmasının altında yatan sebeplerden birisi de Mehmed Hakkı Paşa tarafından Macar Ali'yi uygulanan ayrımcı siyasetti. Macar Ali'ye göre Mehmed Hakkı Paşa'nın bölgeden ayrılması, merkezi otorite ve kendisi arasında yaşanan sorunların çözülebilmesi için bir fırsat olabilirdi. Bu doğrultuda Macar Ali, Haziran 1797 tarihinde Rumeli Valisi Mustafa Paşa'ya bir mektup gönderdi. Mektubunda yaşanan hadiselerin temelini Mehmed Hakkı Paşa'nın olumsuz tavrına bağlıyor ve yeni bir sayfa açmak istiyordu. Bu çerçevede Mustafa Paşa'dan af talebinde bulundu (HAT. 80/3321). Ancak Macar Ali'nin bu talebi herhangi bir karşılık bulmadı.

Macar Ali, af konusunda Mustafa Paşa'dan ısrarcı olmadı. Nitekim Pazvandoğlu Osman ile bağıni kopartabilecek bir pozisyonda değildi. Zira ailesinin Vidin'de Pazvandoğlu Osman'ın yanında ikamet ediyor olması bu noktada büyük etkendi (HAT. 63/2763). Bu sebeple yeniden Plevne, Tırnova ile Niğbolu hattında faaliyetlerini yoğunlaştırdı ve eşkıya hareketliliğini Tuna boyunca doğuya genişletmeye başladı. Bu doğrultuda eşkıyanın en önemli hedefi Rusçuk'tu. Rusçuk, Eflak merkezine olan yakınlığı sebebiyle başlı başına önem arz ediyordu. Nitekim halihazırda Vidin'den Rusçuk'a kadar olan bölge büyük oranda Pazvandoğlu Osman'ın egemenliğine girmişti. Bundan dolayı Pazvandoğlu Osman, Rusçuk'u da ele geçirerek hem bölgesel hakimiyetini perçinleme hem de Eflak'ı tecrit etme gayesindeydi (Mutafchieva, 174). Bu stratejinin gerçekleştirilmesine karşı en büyük direnç ise Rusçuk'ta ikamet eden Silistre Valisi Osman Paşa ve bölgenin en önemli ayanı olan Rusçuk Ayanı Tirsinikli İsmail Ağa idi. Bu direnci kırmak ise Macar Ali'nin meselesiydi. Pazvandoğlu Osman, Aralık 1797'de Macar Ali'ye Rusçuk'a yürütmesine dair emir verdi. Yoğun kış şartları altında verilen bu emir, Bâbiâli'nin Kasım 1797'de Pazvandoğlu Osman'ı asi ilan ederek hakkında idam hükmü vermiş olmasıyla bağlantılıydı (Jorga, 2005, 114-115; Beydilli, 2007, 209). Bu sebeple Pazvandoğlu Osman, Bâbiâli'nin Vidin'e karşı düzenleyeceği harekâtın önce Rusçuk konusunu çözmek ve Vidin-Rusçuk hattında avantajlı bir pozisyonda olmak istiyordu.

Vidin'den harekât emrini alan Macar Ali, öncelikle Zıstovi'yi ele geçirdi (Uzunçarşılı, 2010, 11). Nitekim Zıstovi, Rusçuk'a yakınlığı sebebiyle eşkıyaya harekât merkezi olarak fayda sağlayacaktı. Bu minvalde Macar Ali, Aralık 1797'de yaklaşık on bin kişilik eşkıya kuvvetiyle Zıstovi'den Rusçuk'a yürüdü. Silistre Valisi Osman Paşa ve Rusçuk Ayanı Tirsinikli İsmail

Ağa, Macar Ali komutasındaki eşkıyaya karşı açık bir muharebeden ziyade şehir savunması yapmayı kararlaştırdı. Macar Ali ise Rusçuk yakınındaki Kadı köye gelerek burada karargah kurdu. Eşkıya birlikleri Rusçuk'u aralık ayının ortalarında tüm yönden kuşatma altına aldı. Rusçuk, yaklaşık yirmi gün boyunca yoğun bir şekilde bombalandı. Ancak şehir halkının da dirayetiyle Rusçuk'un savunması kırılmadı. Bu sırada şehirden yapılan etkili top ve tüfek atışları, eşkıya grubuna mühim kayıplar verdiriyordu. Macar Ali, yaralanan birlikleri Zıştovi ve Niğbolu'ya sevk ederken Tırnova ve Vidin'den gönderilen takviye kuvvetlerle grubunu güçlendirmeye çalışıyordu. Bu sırada Osman Paşa ve İsmail Ağa'nın Rusçuk'tan yaptığı huruç harekâtları eşkıyayı oldukça yıprattı. Bu doğrultuda Macar Ali kış koşulları, Rusçuk'un direnişi ve eşkıyanın zayıflığı sebebiyle kuşatmayı sonlandırdı. Rusçuk'ta yaşadığı hezimet eşkıya arasında panik ve firara sebep oldu. Bu çerçevede Macar Ali, eşkıya kuvvetlerini Zıştovi'ye çekti (HAT. 42/2793; 229/12765-A; 63/2752; 63/2752-A; 61/269).

Sonun Başlangıcı: Eşkıyaya Karşı Topyekûn Harekât

Macar Ali, Rusçuk'u ele geçirebilmek için tüm imkânları sonuna kadar kullandı. Ancak eşkıya saldırıları karşısında şehrin direnişi kırılmadı. Eşkıya, Rusçuk önünde mağlup olduğu gibi bölgedeki psikolojik üstünlüğünü de kaybetti. III. Selim, Rusçuk önünde elde edilen kazanımların sürdürülmesini özellikle vurgulamaktaydı. Bu bağlamda Silistre Valisi Osman Paşa'ya gönderdiği emirde; Macar Ali'nin ortadan kaldırılmasını ve Zıştovi ile Niğbolu'nun bir an önce kurtarılmasını istiyordu (TSMA.e. 861/30; 861/31). III. Selim'in bu emri Macar Ali ve bölgedeki eşkıya grubu için sonun başlangıcıydı. Nitekim emir sonrasında Tirsinikli İsmail Ağa komutasındaki birlikler Zıştovi'ye çekilen Macar Ali'ye karşı bir harekât başlattı. Rusçuk Ayanı, Tuna'nın batısına yürüdü ve Şubat 1798'de Zıştovi'yi geri aldı (Erdoğan vd., 2009, 64). Bu hamle sonrasında Zıştovi'nin doğusunda bulunan eşkıya tamamıyla pasivize edildi (Shaw, 2008, 320). Ancak Macar Ali, Tirsinikli İsmail Ağa'nın hareketinden önce Zıştovi'yi terk edip, Tırnova'ya geldi. Bâbîâli, Tırnova'ya çekilen Macar Ali'nin izini takip ediyordu. Bu minvalde bölgede bulunan devlet görevlilerinden başta Macar Ali olmak üzere dağılmış olan eşkıyanın ortadan kaldırılmasını istiyordu (HAT. 76/3140). Bu çerçevede Balkan geçitlerine ilerleyen Çirmen Mutasarrıfı Hüseyin Paşa'ya da bir hüküm gönderdi. Gönderilen emirde Macar Ali'nin yok edilmesi özellikle isteniyordu (C. DH. 23/1113).

Macar Ali, Bâbîâli'nin verdiği emir doğrultusunda Çirmen Mutasarrıfı Hüseyin Paşa'nın harekete geçtiğini biliyordu. Bu sırada Hüseyin Paşa, Gabrova'ya ulaşmış ve Balkan geçitlerine dayanmış durumdaydı (HAT. 41/2076). Bu sebeple Macar Ali, Tırnova'da vakit kaybetmeden daha güvenli bulunduğu Selvi'ye geldi. Nitekim Selvi, Rusçuk harekâtından önce ele geçirilmiş ve tahkim edilmişti (TSMA.e. 988/69). Ayrıca stratejik mevki, düzenli istihbarat akışı için önemliydi. Kaldı ki Macar Ali, Hüseyin Paşa'nın kuvvetlerine dair istihbarat faaliyetlerini buradan yürütüyordu (HAT. 63/2763). Hüseyin Paşa da Macar Ali'nin kendi birliklerinin durumunu öğrenmek için civarda casus gezdirdiğinin farkındaydı (HAT. 61/2714). Bu sebeple Hüseyin Paşa, Selvi ve Tırnova üzerine vakit kaybetmeden ilerleme eğilimindeydi. Hüseyin Paşa'nın Gabrova'da hazırlıklarını tamamlamasıyla ilk hedefi Macar Ali'nin bulunduğu Selvi oldu. Macar Ali ise grubunda kalan eşkıya takımı ile Hüseyin Paşa'ya karşı Selvi'yi savunamayacağına kanaat getirdi. Bu sebeple Hüseyin Paşa'nın Gabrova'dan Selvi'ye hareketini öğrendiğinde doğrudan Selvi'yi terk etti. Bu çerçevede Hüseyin Paşa, önce Selvi'yi ve ardından 15 Ocak 1798 tarihinde Tırnova'yı Macar Ali'den aldı (HAT. 61/2714; 61/2691;

64/2777-B). Selvi ve Tırnova'nın ardı ardına eşkıyanın elinden çıkması, Macar Ali ve eşkıya grubu için büyük kayıptı. Nitekim Tuna hattında tutunamayan eşkıya grubu mevcut vaziyette Balkan dağlarından da uzaklaştırılıyordu. Ancak Macar Ali bölgeden tamamıyla uzaklaşma niyetinde değildi. Nitekim eşkıya grubunun her yönden mağlubiyeti yaşadığı bu dönem, Macar Ali'nin bildiği bir coğrafyada varlığını sürdürme çabası olağandı. Bu sebeple Macar Ali, Selvi ve Tırnova'yı kaybetmiş olmasına rağmen bölgeden uzaklaşmadan Tırnova civarındaki kırsala çekildi (HAT. 42/2133).

Hüseyin Paşa, Tırnova'ya girmiş olmakla birlikte Macar Ali'nin üzerine ileri harekât yapabilmesi için lojistik desteğe ihtiyaç duymaktaydı. Bu sebeple asker ve cephane noktasında eksikliklerinin giderilmesini talep ediyordu (HAT. 63/2763-H; C. AS. 112/5030). Bu sırada Macar Ali, Hüseyin Paşa'nın ileri harekâta geçemeyişini değerlendirmek istedi. Zira eşkıya grubunu uzun süre pasif tutamazdı. Bu sebeple hem Selvi hem de Tırnova'nın Hüseyin Paşa'dan geri alınması için strateji geliştirmeye çalıştı. Selvi için Manav İbrahim ve Ramo Alemdar'ı iki yüz kişilik kuvvetle harekete geçirdi (HAT. 63/2763-H). Tırnova için ise yakın zamanda Pazvandoğlu Osman'a katılmış olan dağlı reisi Emincik'i kullanmayı düşündü. Nitekim Emincik ve grubu, Macar Ali'nin maddi ve manevi yılgınlığa düşmüş olan birliklerine göre daha dinamikti. Bu sebeple Emincik, takviye edilerek Tırnova'yı baskın ile ele geçirmesi için gönderildi. Macar Ali, Tırnova'nın kuzeyinde bulunan üssünde Selvi ve Tırnova'dan gelecek haberi bekliyordu. Ancak ne Selvi ne de Tırnova da düşündükleri gerçekleşmedi. Zira Hüseyin Paşa kuvvetleriyle Selvi'ye yeniden yerleşen Hasan Ağa, Manav İbrahim ve Ramo Alemdar grubunu geri çekilmeye mecbur ettiği gibi Emincik grubu da Tırnova yakınlarındaki Kale adlı mahalde Hüseyin Paşa tarafından ağır bir mağlubiyete uğratıldı. (HAT. 52/2415).

Selvi ve Tırnova'da birbiri ardına yaşanan bu mağlubiyetler, Macar Ali'nin bölgede tutunmasını imkânsızlaştırıyordu. Nitekim Hüseyin Paşa, Macar Ali'nin birliklerini bölgeden atmak için başlattığı ileri harekât neticesinde 15 Şubat 1798 tarihinde Plevne'yi de ele geçirdi. Böylece eşkıya için bölgede hiçbir stratejik dayanak kalmadı (HAT. 63/2767). Bu doğrultuda Macar Ali'nin Tuna hattına çekilmekten başka bir çaresi yoktu. Bölgeyi terk etmeden önce Bâbîâli'den yeniden affını istedi (HAT. 63/2763-C; 63/2763-D). Bölgedeki devlet görevlileri ise Macar Ali ile açılmış olan bu diyalog kanalını Pazvandoğlu Osman ile iletişim kurmak için kullandı. Nitekim Küçük Hüseyin Paşa tarafından Pazvandoğlu Osman'a yazılan mektuplar Macar Ali üzerinden Vidin'e ulaştırıldı. Macar Ali, bir noktada Bâbîâli ve Pazvandoğlu Osman arasında iletişim üssü olarak çalıştı. Ancak affı konusu kabul görmedi. Zira III. Selim Macar Ali'nin affedilme hususuna dair herhangi bir cümleye bile tahammül etmiyordu. Dahası bir an önce Macar Ali'nin başının İstanbul'a gönderilmesini emrediyordu (HAT. 63/2763). Macar Ali, af kapısının tümüyle kapalı olduğunu anladı ve Tuna'ya yöneldi. Bu sırada Rumeli Valisi, Macar Ali'nin Niğbolu'ya geçebileceğine dair uyarıda bulunuyordu (HAT. 52/2415-B). Nitekim Silistre Valisi Osman Paşa'nın Niğbolu'yu sıkıştırması sebebiyle Macar Ali burada da kalamadı ve Lom'a çekildi (HAT. 220/12185).

Macar Ali, Tuna hattında Niğbolu ve Rahova da tutunamayarak şubat sonunda Lom'a geldi. Bu sırada etrafı ise Rumeli Valisi, Silistre Valisi, Çirmen Mutasarrıfı, Tırhala Mutasarrıfı ve Palaslı Mehmed Paşa kuvvetleriyle çevrilmiş durumdaydı. Bu şartlar altında Lom'da da tutunabilmesi mümkün değildi. Ayrıca Rumeli Valisi tarafından Macar Ali'nin yakalanmasında yarar gösterecek olan kişilere mükâfat da vadediliyordu (HAT. 59/2646-A). Bu propagandanın

manevi çöküş yaşayan eşkıya arasında bir ayrışmaya neden olacağı düşünülmekteydi. Propagandanın yanında harekâta devam ediyordu. Bu doğrultuda Tırhala Mutasarrıfı Osman Paşa'nın Mart 1798'de Lom üzerine yaptığı taarruz kesin sonuç verdi. Osman Paşa'nın hücumu karşısında Macar Ali ve eşkıya grubu Lom'dan ayrılıp, Vidin'e doğru çekildi (HAT, 43/2174; 60/2672-L). Macar Ali, Vidin'e Eflak yakasından geçmeyi tasarlıyordu. Zira kara yolunu takip ederek Vidin'e ulaşmak bölgedeki askerî hareketlilik sebebiyle ihtimal dahilinde değildi. Eflak yakasında ise Voyvoda kuvvetlerinin yanı sıra Anadolu Valisi Seyid Ali Paşa'nın güçleri de vardı. Ancak Vidin ve civarındaki hareketlilik düşünüldüğünde bu risk alınabilirdi. Bu sebeple Macar Ali, eşkıyanın Tuna'yı geçmek için sıklıkla kullandığı Akçar'a geldi.

Bu sırada Macar Ali'nin Eflak'a geçmemesi için merkezi birlikler tarafından yoğun bir enerji sarf ediliyordu. Nitekim Tırhala Mutasarrıfı maiyetinde görevli olan Palaslı Mehmed Paşa, Macar Ali'nin Tuna'yı geçişini engellemek için Nisan 1798'de kuşattı. Macar Ali için Akçar'dan başka çekilebilecek bir mevki kalmamıştı. Bu sebeple Akçar'da Palaslı Mehmed Paşa ve Macar Ali arasında yoğun bir çarpışma yaşandı. Macar Ali, at üzerinde muharebe ettiği sırada aldığı bir darbeye hayatını kaybetti. Akçar merkeze taşınan cansız bedeni dağlı eşkıyası tarafından yakıldı (HAT.42/2118-A; 42/21-14; Ahmed Vasıf Efendi, 2017, 274). Eşkıyanın bu davranışı, Macar Ali'nin dağlı asiler için ne anlam ifade ettiğinin kavranılması bakımından mühimdi. Zira Macar Ali, dağlı isyanlarıyla iç içe geçmiş olan Pazvandoğlu Osman ayaklanmasını sahada yürüten en yetkin isimdi. Nitekim onun varlığı eşkıya üzerinde psikolojik olarak önemliydi. Cansız da olsa bedeninin merkezi kuvvetlerin eline geçmesi ve başının İstanbul'da teşhir edilmesi dağlı eşkıyasının mutlak mağlubiyeti anlamına gelecekti. Bu durum Pazvandoğlu Osman ve dağlı eşkıyası için kabul edilebilir değildi.

Sonuç

18. yüzyıl Osmanlı Devleti için birçok alanda zaafaların ortaya çıktığı önemli bir dönemdir. Bu zaafalar ise devletin güvelliğini tehdit eden mühim problemlerin doğmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda yüzyılın genelinde yaşanan savaşlar ve ekonomik istikrarsızlık, devleti kendi iç dinamikleri çerçevesinde kaotik bir atmosfere hapsedmiştir. Yüzyılın sonlarına doğru yaşanan kaotik dönemin temel aktörleri ise literatüre dağlı eşkıyası olarak geçecek olan gayr-i resmî unsurlardan meydana gelmektedir. Dağlı eşkıyaları, başlarda Hasköy-Kırcaali bölgesinde görünmekle birlikte sayıları günden güne artmış ve kısa sürede Balkan coğrafyasına yayılmıştır. Eşkıyanın bölgeye yayılışında Pazvandoğlu Osman'ın etkisi yadsınamaz bir gerçekliktir. Zira Vidin, Balkan ve Tuna arasında kalan coğrafyada faaliyet gösteren eşkıyanın doğrudan temas kurduğu noktadır.

Bâbiâli, ilk zamanlar Hasköy-Kırcaali bölgesindeki faaliyetleri dağlı eşkıyalığı olarak değerlendirmektedir. Bu minvalde kısıtlı bir alanda hareket eden eşkıya grupları üzerine birtakım çalışmalar da yapmıştır. Ancak kısa bir zaman sonra Rumeli'de merkezi otoriteye muhalif, kanun dışı tüm faaliyetler dağlı eşkıyalığı adı altında kategorize edilmiştir. Yapılan bu tasnifte, Rumeli'deki eşkıya hareketliliğinin Vidin gibi neredeyse tek noktadan yönetilmesi etkilidir. Sevk ve idaredeki tekilliğin yanında bu dönem eşkıyaya katılımların süratli şekilde artması dikkat çekicidir. Yerine göre grup mevcutlarının binlerle ifade edildiği dağlı eşkıyasının insan kaynağı, çok farklı sosyal unsurlardan meydana gelmektedir. Nitekim bu gruplar içinde

sıradan bir köylü, asker kaçağı veya bir adli suçlu bulunabilirken aynı zamanda Giray hanedanı ya da vüzeradan da üst düzey isimlere rastlanabilmektedir.

Rumeli’de dağlı eşkıyasına katılan farklı isimlerden biri de Selvi Voyvodası olarak görev yapmış olan Ali Ağa’dır. Ali Ağa, erken yaşlarından itibaren Aydoslu Mehmed Paşa’nın maiyetinde bulunmaktadır. Uzun yıllara dayanan hizmeti sonunda Paşa’nın kethüdalığına kadar yükselmiştir. Paşa’nın vefatıyla Ali Ağa, Selvi Voyvodası olarak tayin edilmiştir. Ali Ağa’nın 1792 sonundaki bu görevi, Aydoslu Mehmed Paşa’nın maiyeti dışındaki ilk tecrübesidir. Selvi Voyvodası olarak üç yılı aşkın görev yapmıştır. Selvi, Balkan dağlarından Tuna havzasına açılan geçitlerin hemen başlangıcında olması sebebiyle her daim hareketliliğin üst seviye olduğu bir bölgedir. Bu sebeple gerek vüzeranın gerekse eşkıyanın Gabrova’daki geçitlerden sonraki uğradığı ilk noktadır. Nitekim Selvi’nin bu stratejik özelliği, Ali Ağa’nın ekonomik zorluklar ve asayiş konusunda yoğun mesai harcamasına neden olmuştur. Görevi boyunca gerek Selvi Ayanı Hasan Ağa’nın gerekse dağlı eşkıyasının bölgeyi tehdidine karşı aktif bir mücadele vermiştir. Bu doğrultuda Balkan geçitlerini tutarak dağlı eşkıyasının Gabrova’dan kuzeye yönelmesini engelleyen bir unsur olmuştur. Bâbîâli, Ali Ağa’nın eşkıyaya karşı fiili mücadelesini yakından takip etmektedir. Bu bağlamda kendisi yeni rütbelerle taltif edilmiştir.

Ali Ağa’nın merkezi otorite safından ayrılmasına zemin hazırlayan hadiseler, dağlı eşkıyasına karşı Hasköy-Kırcaali’de görevlendirildiği dönem başlamıştır. Zira Rumeli Valisi Mehmed Hakkı Paşa’nın Ali Ağa’nın ekonomik sorunlarına kayıtsız kalması ve Selvi askerine yapılan ödemelerin söz verileden çok daha az olması problemlerin görünür olmasına zemin hazırlamıştır. Ancak Ali Ağa’nın isyanına giden süreç Plevne’deki hadiselerden geçmektedir. Zira Ali Ağa, Plevne’de ödenmeyen maaşlardan kaynaklı askerinin isyanını ve eşkıyanın kente saldırılarını tek başına göğüslemek zorunda kalmıştır. Ancak Ali Ağa’nın merkezi otorite ile bağlarının kopması eski düşmanı Hasan Ağa’nın Selvi’yi ele geçirmesi sonrasında olmuştur. Nitekim Bâbîâli, bölgedeki hassas dengeler sebebiyle bu işgale sessiz kalmış ve bu bağlamda Ali Ağa’nın Selvi’deki egemenliği sona ermiştir. Bu durum Ali Ağa’nın yaşamında büyük bir kırılmaya sebep olmuştur. Bu sebeple Ali Ağa, Selvi’den çıkarılan ailesiyle birlikte Vidin’e gitmiş ve Pazvandoğlu Osman’ın safına katılmıştır.

Selvi Voyvodası Ali Ağa’nın Macar Ali’ye dönüşmesi bu hadiseler sonrasında olmuştur. Ali Ağa, Vidin’e intisap etmesinin ardından Pazvandoğlu Osman’ın sahadaki en büyük komutanı olmuştur. Zira Vidin’de Pazvandoğlu Osman tarafından tasarlanan bütün eylemler, bölgede Ali Ağa tarafından pratiğe dökülmüştür. Nitekim Pazvandoğlu Osman’ın sunduğu imkânlarla Ali Ağa, Plevne, Selvi, Tırnova, Zıştovi’yi kısa sürede ele geçirmiş ve Aralık 1797 tarihinde Rusçuk önüne gelmiştir. Bu surette dağlı isyanlarını Tuna boyunca yayan müstesna bir karakterdir. Ancak her şeye rağmen Ali Ağa’nın eşkıya kökenli bir profil olmadığı ortadadır. Bu sebeple bölgedeki vüzerâ ile iletişim kurarak affedilmeyi ummuştur. Ancak diyaloga açık yapısı, vüzerâ tarafından farklı emeller için kullanılmıştır. Bu noktada Küçük Hüseyin Paşa’nın Pazvandoğlu Osman ile teması Ali Ağa üzerinden sağlanmıştır. Ancak her şeye rağmen rağmen af talepleri olumlu karşılanmamıştır. Bunun arka planında ise doğrudan III. Selim’in Ali Ağa’ya karşı olan tutumu vardır.

Netice olarak Ali Ağa, literatüre dağlı eşkıyası olarak yansımış olmasına rağmen ne dağlı eşkıyasının iç dinamikleriyle ortaya çıkmış ne de Pazvandoğlu Osman’ın hiyerarşisinde

yetişmiş bir karakterdir. Selvi Voyvodası olarak dağlı eşkıyasına karşı yetkin bir mücadele ortaya koyduğu açıktır. Ancak yaşanan siyasi gelişmeler kendisini zaruri şekilde Vidin’e bağlamıştır. Bu minvalde tarihin seyri onu Selvi Voyvodası Ali Ağa’dan Balkan ile Tuna arasındaki en zorlu asilerden biri olan Macar Ali’ye dönüştürmüştür. Bu zorunlu dönüşüm 1797’de Tuna’nın doğusuna yayılan dağlı istilasının en önemli etkenini meydana getirmiştir.

Kaynakça

1- Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri/Sultan III. Selim (AE. SSLM.III)

-98/5901.

Bâb-ı Defteri Baş Muhasebe Kalemi Defteri (D. BŞM.d)

-No: 6274.

Cevdet Askeriye (C. AS)

-112/5030.

Cevdet Dahiliye (C. DH)

- 23/1113; 214/10674; 107/5314; 304/14190

Cevdet Maliye (C. ML)

- 480/19555; 481/19642.

Cevdet Zabtiye (C. ZB)

- 62/3091; 34/1698.

Hatt-ı Hûmayûn (HAT)

-1403/56734; 47/2298-A; 47/2298-B; 65/2815-H; 65/2015-B; 66/2863; 66/2862; 1414/57752; 117/4722; 76/3130; 64/2811; 64/2811-A; 75/3106-G; 51/2398; 63-2763-D; 66/2648-B; 74/3070; 64/2814; 64/2814-B; 76/3140; 64-2814-E; 64-2814-F; 66-2846-C; 45/2228; 1434/58928; 62/2744-A; 146/36; 80/3321; 63/2763; 42/2793; 229/12765-A; 63/2752; 63/2752-A; 61/269; 41/2076; 63/2763; 61/2714; 61/2714; 61/2691; 64/2777-B; 42/2133; 63/2763-H; 63/2763-H; 52/2415; 63/2767; 63/2763-C; 63/2763-D; 63/2763; 52/2415-B; 220/12185; 59/2646-A; 43/2174; 60/2672-L; 42/2118-A; 42/2114.

Kamil Kepeci Defterler (KK.d)

-No:13.

Topkapı Sarayı Müze Arşivi Evrakı (TSMA.e)

-479/33; 861/30; 861/31; 988/69.

2- Telif Eserler

Acaroğlu, M. T. (2006). *Bulgaristan'da Yer Adları Kılavuzu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ahmed Vasıf Efendi. (2017). *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Akçura, Y. (2016). *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri (XVIII. ve XIX. asırlarda)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Beydilli, K. (2007). *Pazvandoğlu Osman*, TDV İslam Ansiklopedisi, 34, 208-210.
- Câbî Ömer Efendi. (2003). *Câbî Târihi (Târih-ş Sultân Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni) I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Cevdet Paşa. (1891). *Tarih-i Cevdet VI*, İstanbul: Matbaa-i Osmani.
- Gökçe, T. Vüzera Kanunnamesi, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 8(19), 99-108.
- Halil Nuri Bey. (2015). *Nûrî Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kuru Yayınları.
- Jirecek, K. J. (1878). *İstojira Bulgaria*, Odessa: Nitcher.
- Jorga, N. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi V*, İstanbul: Yeditepe yayınları.
- Kaçan, M. E., Ferlibaş, M. B., Çolak, (2009). *Tirsinikli İsmail Ağa ve Dönemi (1796-1806) Rusçuk Ayanı*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Karal, E. Z. (1999). *Selim III'ün Hatt-ı Humayunları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi III/IV*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mutafchieva. V. (1977). *On Sekizinci Yüzyılın Son On Yılında Ayanlık Müessesesi*, Tarih Dergisi, 31, 163-182.
- Mutafchieva. V. (1993). *Kırcaliysko Vireme*, Sofia: Bulgarian Academy of Sciences.
- Nagata, Y. (1999). *Muhsin-zade Mehmed Paşa ve Âyânlık Müessesesi*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Özkaya, Y. (1994). *Osmanlı İmparatorluğunda Ayanlık*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özkaya, Y. (2020). *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumu*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özkaya, Y. (2020). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Dağlı İsyanları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özvar, E. (2013). *Voyvoda*, TDV İslam Ansiklopedisi, 43, 129-131.
- Sertoğlu, M. (2021). *Mufasssal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı V*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Shaw, S. J. (2008). *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Şimşek, E. (2024). Paşa'nın Paşası: Eşkîya Tenkili, İstiklal Yetkisi ve Palaslı Mehmed Paşa, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 121-140, <https://doi.org/10.53718/gttad.1383936>.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2010). *Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail, Yılıkoğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Zinkeisen, J. W. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi VII*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.